

TANULMÁNY

A deliktuális felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban

✍ *Lábady Tamás egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem (Budapest)*

A szerződésen kívül okozott kárért való felelősség körében az új Ptk. hármas célt követett: a törvényben integrálni a hatályos jogban külön törvényekben szabályozott, de a Ptk.-ba illeszthető felelősségi alakzatokat, a bírói gyakorlatban kialakult jogtételeket beemelni a kódexbe, valamint új szabályokat bevezetni azokon a pontokon, ahol a jelenlegi joggyakorlat nem tudott kielégítő megoldást nyújtani az 1959-es Ptk. szabályai alapján a felmerült problémákra. Az első célkitűzés eredményeként került integrálásra a kódexbe például a termékfelelősség, a második alapján definiálja a Ptk. – egyebek között – az üzembentartó fogalmát, és szabályozza a többek közös károkozását, míg a harmadikra példa az okozatossági lánc elvágását szolgáló előreláthatóság fogalmának meghatározása.

I. A károkozás általános tilalma

A károkozás általános tilalmát az európai jogirodalom a francia *Code civil* egyik legnagyobb vívmányának tekintti. Az elv hazai elméleti adaptálása sem problémamentes, de a jogalkalmazási gyakorlatban – különösen az alsóbb fokú bíróságok gyakorlatában – végképp nem talált egyértelmű befogadásra. Számos publikált bírósági ítélet bizonyítja, hogy a bíróságok az általános magánjogi deliktum elvét nem vették át következetesen, hanem az ügyek nem kis részében megkövetelik a károkozó magatartás és valamely pozitív tételesjogi szabály kollízióját. Éppen ezért indokolt, hogy az új Ptk. a deliktuális felelősség szabályanyagának nyitányaként – a joggal való visszaélést tiltó rendelkezéshez hasonlóan – kimondja a károkozás általános tilalmát.

II. A deliktuális felelősség általános szabálya

Az új Ptk. tartalmilag nem változtat a szerződésen kívüli kártérítési felelősség általános szabályán. A változtatás *formai*, és a kódex-szerkesztési elvekkel van

összefüggésben. A Ptk. Bevezető Rendelkezések című Első Könyvének 1:4.§-a – az egész Ptk.-t átható alapelveként – tételezi az adott helyzetben általában elvárható magatartás elvét, amelynek megsértése a *felróhatóság*. Ennek egyenes következménye, hogy a kódexben a későbbiek során nem kell többet kibontania a törvény szövegének a felróhatóság tartalmát, így a 6:519.§-ban is elegendő annak kimondása, hogy a felelősség alóli mentesüléshez az vezet, ha a károkozó bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható. *Harmathy Attila* ezzel szemben úgy véli, hogy a felróhatósági formula elhagyása a 6:519.§-ból *tartalmi változtatás*, mert ennek következtében – legalább látszólag – a bírói mérlegelés lehetősége növekszik.¹

Az általános szabályok között az új Ptk. a továbbiakban tisztázza a kártérítési norma tényállási elemeit.

1. Jogellenesség

Az új Ptk. – a jogirodalomban és a joggyakorlatban kialakult vitát eldöntve – kimondja, hogy *minden károkozás jogellenes*, kivéve azt a taxatív megfogalmazott négy esetkört, amelyekben a károkozás nem minősül annak. Ez az álláspont már az újabb bírói gyakorlatban is határozottan megjelenik. Több felsőbbbírósági határozat mondja ki, hogy a károkért való felelősség

1 *Harmathy Attila*: Az új Ptk. magyarázata VI./VI. szerk.: *Wellmann György* Budapest, HGV-Orac, 2013. 431.

szempontjából jogellenes minden olyan magatartás, amely károsodásra vezet, kivéve, ha a károkozó magatartás jogellenességét kizáró ok áll fenn (BDT 2007. 1689.). A kár megtérítése iránti igény szempontjából a jogellenesség a kár okozásából következik. Ez a kár- okozás általános tilalma, a *neminem laedere* elve (BDT 2005. 1261.). Ezt az általános jogtételt a Legfelsőbb Bíróság és az ítéletábrák több eseti döntésükben is kifejtették (BDT 2003. 833.; BH 2010. 213.; EBH 2011. 2397.). Az 1959-es Ptk.-t követő évtizedben a monográfiák sora foglalkozott – egyebek között – ezzel a kérdéssel is.²

A jogellenességet kizáró tényállások körén a új Ptk. azzal, hogy egy helyen szabályozza azokat az eseteket, amelyekben a károkozás nem minősül jogellenesnek, jelentősen segíti a jogalkalmazási gyakorlatot. A bírónak, ha a károkozás általános tilalmából indul ki, nem kell mást keresnie, mint azt, hogy az előtte fekvő tényállás beilleszthető-e valamelyik kivételbe, és ha nem, a károkozás tilalma folytán marasztaló ítéletet kell hoznia.

A károkozás jogellenességét kizárják az alábbiak.

1.1. A károsult beleegyezése a károkozásba. Ez a tényállás kör a jogalkalmazásban elsősorban a sportjátékoknál fordul elő. A kialakult bírói gyakorlat ebben a körben kellően szilárd, következetes és egységes. Eszerint a sportesemény során elszenvedett sérülés – akkor is, ha a játékszabályok megsértése szándékosan történt – a játékkal együttjáró *kockázati körön* belül marad, és a károsult beleegyezése folytán kizárja a károkozás jogellenességét. A felvállalt kockázat határain kívül esik viszont és kártérítési felelősséggel jár, ha a játékos a sérülés okozásának *célzatával* fejt ki szándékos, a játékszabályokat durván sértő károkozó magatartást (BDT 2004. 932.).

1.2. A jogos védelem. Az ebbe a körbe eső megengedett károkozások meglehetősen ritka eseteinek gyakorlati elbírálása problémamentes. A Legfelsőbb Bíróság elvi érveléssel mondta ki, hogy a jogos védelem mértékének túllépése *jogellenes magatartás*, amelynek menthetőségét már a *felróhatóság* körében kell értékelni (BH 2001. 574.). Az általános bírói gyakorlat ezt az elvi tételt megfelelően követi és alkalmazza.

1.3. A szükséghelyzet. Szabályait a Ptk. Dologi Jogi Ötödik Könyve tartalmazza az 5:26.§ rendelkezései alatt. Alkalmazása a gyakorlatban – legalábbis a publikált bírósági határozatok tekintetében – nem tükröz nehézséget.

1.4. Jogszabály által megengedett magatartással okozott kár. A joggyakorlatban – de az elméletben is – ez a szabály az un. *jogági jogellenesség függetlenségének* kérdéséveti fel, és egyáltalában nem problémamentes. *Sárközy Tamás* például azon az állásponton van, hogy a „*jogági jogellenesség függetlenségének*” konstrukciója mesterkéltszerű, szerinte a jogszabály által megengedett magatartás soha nem lehet jogellenes.³ Márpedig ebben az összefüggésben a leggyakoribb kollízió a közigazgatásilag engedélyezett jogszerű magatartás, amely polgári jogilag károkozashoz vezet. Ilyenek például a közjogi jogszabályok által megengedett – határértékeken belüli – környezetszennyezések, illetőleg a szomszédjogi sérelmet és kárbekövetkezést eredményező hatósági építési engedélyek. A szomszédjogi sérelmek miatti kártérítési igények forrása az, hogy az építési engedély alapján folytatott építkezés a szomszéd „szükségtelen”, azaz *a tűrési határon kívüli* zavarásának minősül, és kilátásvonással, beárnyékolással, az intimitás elvesztésével, az adott környezetbe nem illő, tájidegen létesítmény látványával, zajhatással vagy éppen a negatív egészségügyi kihatásoktól való félelemérzettel jár együtt, amelyek polgári jogilag károkozási tényállások (EBH 2006. 1399.; EBH 2009. 1955.; BDT 2012. 209.).

Az új Ptk. egyértelművé teszi, hogy önmagában az a tény, hogy a károkozó a kárt jogszabály által megengedett magatartással okozta, a polgári jog szempontjából nem teszi jogszerűvé a károkozást. Ezekben az ügyekben – hasonlóan a közigazgatási határértékeken belüli környezetszennyezési tényállásokhoz – a kártérítési kötelezettség alóli mentesüléshez az szükséges, hogy a magatartás más személy *jogilag védett érdekét ne sértse*, vagy a jogszabály a károkozót *kártalanításra kötelezze*. Így például nem minősül jogellenesnek az abból fakadó károkozás, hogy egy vállalkozásnak – közigazgatási engedéllyel – konkurenciája jelenik meg, amely a vevők egy részét elcsábítja, és ez károkozashoz vezet, mert e körben nem létezik piacgazdasági viszonyok között olyan védett jogi érdek, amelyet a versenytárs jogszabály által megengedett magatartása sértene. Ugyanígy az alaptalan perlés sem minősül általában tisztességtelen piaci magatartásnak, a jogszerű vagy jogszerűtlen igényérvényesítés jogkövetkezményét ugyanis a bírósági döntések jelenítik meg (BDT 2009. 2066.).

Jogellenes lesz ugyanakkor a károkozás abban az esetben, ha az építkező az építkezéssel ingatlanszomszédját szükségtelenül zavarja, amely zavarás megvalósítható a szűkebb lakókörnyezethez igazodó építési módtól jelentősen eltérő műszaki, építési megoldással, akkor is, ha az eltérő építésre az építkezőnek a közigaz-

2 *Eörsi Gyula*: A jogi felelősség alap problémái. A polgári jogi felelősség. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961., *Mádl Ferenc*: A deliktuális felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964., *Asztalos László*: A polgári jogi szankció. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964.

3 *Sárközy Tamás*: Fordulat a magyar kártérítési jogban – szerződés, deliktuális kár és sérelemdíj az új Ptk.-ban. Harmincharmadik Jogász Vándorgyűlés Budapest, Magyar Jogászegylet, 2013. 207.

gatási építési szabályok szerint lehetősége volt (BH 2011. 279.). A polgári jogi jogellenességet a közérdekű, közcélú tevékenység sem zárja ki (BH 2007. 226.). A bírói gyakorlat szerint például az autópálya építése, üzemeltetése (BDT 2009. 2059.) vagy egy üzletközpont profitorientált, speciális működési rendje (BDT 2008. 1779.), nyilvánvalóan közcélú, közérdekű tevékenységek, amely azonban nem zárja ki, hogy a környező ingatlanulajdonosok ingatlanuk értékcsökkenésének ellentételezését követeljék, mert ezek az építkezések *jogilag védett érdeküket sértik*. A jogilag védett érdeksérelem megállapításához az ellentétes érdekek összemérése (BH 2002. 357.), vagyis az szükséges, hogy a bíróság megállapítsa: a zavarás az ún. *tűrési küszöböt* átlépi-e, vagy olyan, amelyet a sérelmet szenvedett még tűrni tartozik. A Legfelsőbb Bíróság szerint a szomszédjog megsértéséből eredő kárfelelősség alapja nem önmagában a szomszédnak okozott hátrány ténye, hanem az a magatartás, hogy saját lényeges érdekeinek sérelme nélkül az építkező – közigazgatási engedélytől, azaz jogszzerű felhatalmazástól függetlenül – úgy is eljárhatott volna, hogy ezzel nem, vagy csak kisebb mértékben sérti szomszédai jogilag védett érdekét (EBH 2010. 2219.). Mindezekre figyelemmel rendkívül fontos, hogy az új Ptk. kimondja a *jogági jogellenesség függetlensége* körében, hogy a károkozás akkor nem jogellenes, ha a károkozó a kárt jogszabály által megengedett magatartással okozta, feltéve, hogy a magatartás más személy *jogilag védett érdekét nem sérti*. Természetesen jogellenességet kizáró körülmény az is, ha a jogszabály a *károkozót kártalanításra kötelezi*.

2. Az okozati összefüggés. Az előreláthatóság

Az 1959-es Ptk. a károkozó magatartás és a kár közötti okozati összefüggésre nem tartalmaz szabályt. Márpedig az okozati láncolat megléte előfeltétele, mégpedig mellőzhetetlen feltétele a felelősség megállapításának. Tételesjogi rendelkezés hiányában a bíróságok maguk alakítják ki azokat a fogódzókat, kapaszkodókat, amelyek segítségével az oksági kapcsolat fennállását vagy annak hiányát állapítják meg. E körben azonban legtöbbször megfordul a természetes gondolkodás sorrendje: a bíróság nem akkor mondja ki pl. az akdekvát kauzalitás fennállását, ha az valóban fennáll, hanem ha úgy látja, hogy marasztalni kell az alperest, akkor megállapítja, hogy fennáll az akdekvát kauzalitás.⁴ Voltaképpen ezzel az indokolással legitimálja a bíróság a döntését.

Több ilyen, az oksági viszonyt megállapító vagy elvető szempont, „kapaszkodó” fogalmazódik meg a bírósági ítéletekben. Így a bíróságok – többek között –

hivatkoznak az adekvát-releváns oksági kapcsolatra (BDT 2010. 2197.), a kárbekövetkezés elmaradásának valószínűsíthető esélyére (BDT 2010. 2274.), illetőleg az esély elvételére (BH 2012. 10.), a károsodás bekövetkezéséhez vezető szoros összefüggésben álló okfolyamatra (BDT 2009. 2136.), az általános életpasztalet szerinti meghatározó okra (BH 2008. 299.), a szerves összefüggésre (BDT 2010. 2197.) és arra is, hogy a károkozó az elvileg végtelenbe nyúló oksági láncolatból csak azokért a károkért felel, amelyek bekövetkezése a károkozásakor ésszerűen előrelátható volt (BDT 2011. 2393.).

A Legfelsőbb Bíróság már egy korai ítéletében (BH 1984. 195.) kimondta, hogy az előre pontosan fel nem mérhető körülmények bekövetkeztére nem állapítható meg kárfelelősség. Közel negyed századdal később pedig egy publikált döntésében (BH 2008. 299.) azt hangsúlyozta, hogy az oksági láncban figyelembe veendő, hogy a károkozásra vezető eseménysor elindítója *előre látta-e*, illetve láthatta-e a bekövetkező eredményt.

A *foresight test* különösen a *common law*-ban érvényesül, egyszerűen azon pragmatista szemléletnél fogva, hogy illogikus valakit gondatlanságért felelőssé tenni az előreláthatóság határain túl. A *common law* pragmatizmusának, gyakorlatiasságának protagonistája a „*reasonable man*”, az üzleti ügyeit ésszerűen és *előrelátóan* lebonyolító üzletember, a mindennapi élet embere, aki a végső mérce a magatartás és az okozott károk közötti oki összefüggés megállapításánál.⁵ Ezt a mintát is szem előtt tartva, az új Ptk. 6:521. §-a – elismerve a bíróságok különböző törekvéseinek indokoltóságát – a hazai ítélezésben is megjelenő *előreláthatósági korlát* szempontja szerint elvágja az okozati láncot az olyan károk tekintetében, amelyeket a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia. Ez természetesen továbbra is szükségessé teszi a bíróságok mérlegelését, de a rendelkezés alkalmas lehet arra, hogy megteremtse a kiszámítható és egységes ítélezési gyakorlat alapját.

3. A felelősség

Az új Ptk. nem szigorítja a szerződésen kívüli kártérítési felelősség általános szabályát. A felelősség több évtizedes és a bírói gyakorlatban is kikristályozódott tradicionális általános szabálya a deliktális jogban jól bevált, kellő egyensúlyban képes tartani a károsulti és károkozó érdekeket, egyaránt szolgálja a *reparációt* és a kármegelőzést, a *prevenciót*. A szabály a bírói gyakorlat számára kellő mozgásteret adó olyan mérce, amely megfelelően biztosítja a társadalmi folyamatokban bekövetkező változásokhoz igazodó

4 Eörsi Gyula: A közvetett károk határai. Budapest, Biztosítási Szemle, 1983. 33–34.

5 J.G. Fleming: The Law of Torts. The Lawbook of Australasia, 1965. 176.

adaptációt anélkül, hogy teljesen elveszítené a felelőség szubjektív alapját.

A szabály hatékonyan ötvözi a két alapvető felelőségi elvet: a *szubjektív* és az *objektív* felelőséget. A norma ugyanis nem az individuális vétkességen, hanem az objektívizálódott *felróhatóság* szempontján alapszik. Már nem tisztán szubjektív vétkességfogalom, hanem azáltal, hogy a szabályban a „szemrehányhatóságot” az *objektív, társadalmi elvárhatóság* mércéjével kell mérni, az egyéni gondossági mértékhez igazodó klasszikus vétkességelvet objektívizálja. „Az adott helyzetben általában elvárható” magatartáskövetelmény – a hozzá kapcsolódó bizonyítási teherrel együtt – jelenti a felelősségrevonhatóság valódi tartalmát.

Bár a rendelkezés kiindulópontja az emberi magatartás és annak befolyásolhatósága, a szabály tág lehetőséget nyújt a felelőség objektívizálására. Így a Ptk. a felróhatóság kategóriájában az objektívizált polgári jogi vétkességet az általános szubjektív jogi felelőséggel egységesíti. A Ptk. 6:519.§ szabálya ugyanakkor a *bizonyítás sikertelenségének kockázatát* a károkozóra telepíti. Így a hatályos rendelkezés nem is a felróhatóságon nyugvó felelőség elvét konstituálja, hanem főszabályként az általános károkozási tilalom megszegését szankcionálja és az *exulpációs bizonyítás* fordulatával kimentési lehetőséget biztosít a károkozónak, amely nemcsak a felróhatóság hiányán, hanem a *bizonyítás sikerén* is nyugszik.

4.A kár. A kártérítési kötelezettség terjedelme

4.1. Az 1959-es Ptk. nem mondja ki a teljes kártérítés elvét, noha az egyes kárfajták felsorolásából következik, hogy a károkozó a károsult *teljes kárát*, azaz a károsultat ért minden olyan hátrányt, amely a károsító esemény folytán őt érte, köteles megtéríteni. Figyelemmel azonban arra, hogy a teljes kártérítés elve alól az egyes felelőségi alakzatok körében vannak *kivételek* (pl. termékfelelősség, atom-kárfelelősség), szükséges, hogy az új Ptk. kifejezetten rendelkezzen a *főszabályról*, vagyis arról, hogy a károkozó a károsult teljes kárát köteles megtéríteni [6:522.§ (1) bekezdés].

4.2. A bírói gyakorlat – anélkül, hogy kifejezett törvényi alapja lenne – a *káronszerzés tilalmának* szabályát általában alkalmazza, és helyesen bánik a *residuum* és *surrogatum*, továbbá a károsultnál jelentkező egyéb *vagyon* előny elszámolásával. Az új Ptk. mégis szükségét ítéli a 6:522.§ (3) bekezdésében a kárnszerzés tilalmát kimondani, azzal, hogy amennyiben az eset körülményeire tekintettel annak elszámolása a károkozó javára nem indokolt, a bíróság a károkozót a teljes kár megtérítésére kötelezheti. Voltaképpen erre a kivételes alkalmazási lehetőségre tekintettel indokolt a szabály tételes jogi rendelkezéssel emelése, mert ez a kivételes alkalmazás egyedül a *bíróság felhatalmazását* jelenti. A gyakorlatban azok az esetek tartoznak ide,

amelyek során a károsultak a káreseményt követően különböző segélyekben, alapítványi támogatásban, adományban, egyéb juttatásban részesülnek, amikor is kérdésként merül fel, hogy ezek a juttatások a károkozó vagy a károsult javára számolhatók-e el. A *vörösiszap-katasztrófa* károkozói például a jelenleg folyamatban levő kártérítési perekben kérik a kártérítés mérséklését azokkal a segélyekkel és támogatásokkal, amelyeket a katasztrófa kárvallottjai közvetlenül a káresemény bekövetkezése után segélyek és támogatások, adományok formájában kaptak. A bíróságok ezekben a perekben bizonyosan nem fognak a károsultak vagyoni előnszerzésével számolni.

4.3. Az új Ptk. a „nem vagyoni kártérítés” intézményét a deliktális jogból – annak ellentmondásossága miatt – kiemeli és „*sérelemdíj*” elnevezéssel a személyiségi jogok megsértése közvetett kompenzációjaként és/vagy pénzbeli elégtételt jelentő magánjogi büntetésként a személyiségi jogok megsértésének szankciói között a Kódex Második Könyvében szabályozza (2:52.§).

III.

Többek közös károkozása

1. Egyetemlegesség

Az egyetemlegesség polgári jogi tartalmát a szerződésekre vonatkozó általános szabályok határozzák meg, amelyek a deliktális felelősség körében is irányadóak. Az új Ptk. néhány változtatással megőrzi az 1959-es Ptk.-nak a többek közös károkozására vonatkozó rendelkezéseit. A jogfejlesztő bírói gyakorlat az egyetemlegesség kérdésében több elvi tartalmú döntést is hozott. Így a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a károkozók egyetemleges marasztalására akkor is sor kerülhet, ha kártérítési felelőségük nem azonos felelőségi alakzat alapján állapítható meg (BH 2003. 115.; BDT 2010. 2363.). E határozatokra rímel a BDT 2006. 1511. alatt közzétett jogeset, amely kimondja, hogy a hibás teljesítés miatti kontraktuális kárfelelős és az ő tényleges károkozó közreműködője, mint deliktális felelős kárfelelősége a károsult irányában egyetemleges. A bíróság szerint a közös károkozás ténye – és így az egyetemleges kárfelelőség – akkor is megállapítható, ha a károkozók eltérő tevékenységei nem egyszerre történnek, hanem egymást követik, azonban szervesen közrehatottak az eredmény létrehozásában (BDT 2011. 2538.).

2. Az egyetemlegesség mellőzése. Méltányosság

Az új Ptk. 6:524.§ (2) bekezdése szerint a bíróság mellőzheti az egyetemleges felelőség alkalmazását,

ha az rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények fennállása miatt indokolt. Ez a rendelkezés a *méltányosság szempontját* harmadik helyen is bevezeti a deliktuális jogba. Így a 6:522.§ (4) bekezdése alapján a kártérítés összegének mérséklése, a 6:545.§ alapján méltányosságból megállapítható kárfelelősség mellett a méltányosságnak egy további alkalmazási lehetőségét teremti meg. *Harmathy Attila* szerint ez a szabály kevésbé állítja előtérbe a károsult érdekeinek védelmét.⁶ A felvetés nem jogos. A méltányosság az egyéniesítő igazságosság alkalmazásának egyik eszköze, mint értéknormát kifejező elv alapvetően *erkölcsi töltetű*.⁷ A konkrét tényálláskörben azt jelenti, hogy ha a több károkozók egyike nagyon kevésbé részes a károkozásban, azaz az okozatossági-közrehatási mértéke mondjuk kevesebb, mint 10%, és az egyetemlegesség mellőzése a károsult kártérítési igényének kiegyenlítését nem veszélyezteti, igazságtalan volna vele szemben is a teljes kártérítési kötelezettséget lehetővé tenni. Helyes tehát, hogy az új Ptk. a *méltányosság egyéniesítő módszerét* erre az alkalmazási területre is kiterjeszti.

3. „Alternatív felelősség”

Az új Ptk. 6:524.§ (4) bekezdése egy merőben új egyetemlegességi konstrukciót vezet be, mégha annak gyökerei az 1948-as évre nyúlnak vissza, és azokat az USA common law rendszerében találjuk. Az „*alternative liability*” elvét kreatív módon megalkotó „*Summer v. Tice*” ügyben⁸ két vadász egyszerre lőtt, s egyikük fegyvere kilőtte a felperes vadásztársuk jobb szemét. A precízen kimunkált „*alternative teorie*” szerint, bár csak az egyikük a károkozó, a bizonyítási teher rájuk hárul és kimentésük sikertelensége esetén *in solidum* felelnek. A szabályt utóbb a *Restatement of Torts* rendelkezései közé is beiktatták.⁹ A rendelkezést átvette a *Holland Polgári Törvénykönyv* és az új Ptk. is felvette szabályai közé. Eszerint a törvény a többek közös károkozásával analóg esetnek tekinti azt az esetet is, ha a kárt több, egyidejűleg kifejtett magatartás közül bármelyik önmagában is előidézte volna, és egyáltalában nem állapítható meg, hogy a kárt melyik magatartás okozta. Ameddig többek közös károkozása esetén valamennyi marasztalt személy közrehatott a kár okozásában, addig ezekben az esetekben az új Ptk. a károsult érdekeit szem előtt tartva olyan személyek marasztalását teszi lehetővé, akik nem okozták a kárt. A hazai bírói gyakorlatban is megjelent az alapüggyel analóg tényállás, amelyet a bíróság – kreatív módon –

e szabály alkalmazásával oldott meg. A tényállás szerint nem volt megállapítható, hogy a károsult sérülését melyik alperes okozta, a veszélyhelyzetet azonban az alperesek többen közösen hozták létre azért, hogy a tűzijátékokat valamennyien szabálytalanul használták és a baleset bekövetkezésének veszélye valamennyiük számára előrelátható volt (BDT 2010. 2221.). Így a bíróság a tűzijátékban résztvevő alpereseket egyetemlegesen marasztalta.

IV.

Károsulti közrehatás

A károsult közrehatása, önhibája körében az új Ptk. beemeli szabályai közé a PK 36. állásfoglalást, és ezzel a törvény rendelkezését pontosítja, kiterjesztve a károsult kötelezettségét a kármegelőzésre is. Hasonlóan az egyetemleges kárfelelősök belső viszonyához, első helyen a *felróhatóság alapú*, ennek megállapíthatósága hiányában az *okozatosság-közrehatás alapú* kármegosztást rendeli, és ha ez sem állapítható meg, akkor úgy rendelkezik, hogy a kárt a károkozó és a károsult között *egyenlő arányban* kell megosztani. *Harmathy Attila* ugyan némi diszkrepanciát lát a PK 36. számú állásfoglalás és az új törvényi szabályok között, azonban ez az ellentmondás nem tartalmi, hanem csak szövegezési eltérés.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a kárenyhítési kötelezettség kizárólag a károsodás időpontjára vonatkoztatva értelmezhető. A károsulti kötelezettség körébe általában nem tartozik bele a károsult kárának bekövetkezése után a kár megszüntetésére való törekvés (EBH 2010. 2129.). Viszont nem egységes a bírói gyakorlat a *hozzátartozói kárigények* értékelésénél abban a tényálláskörben, amelyben a közreható károsult hozzátartozó a káreseményben elhalálozott. A Legfelsőbb Bíróság gyakorlata szerint a hozzátartozók kárigényének elbírálásánál értékelni kell az *elhalt károsult közreható magatartását*, amely a hozzátartozók kárigényébe beszámít, mintegy „betudódik” (BH 2012. 151.). Ezzel szemben a bírói gyakorlatban megjelenik az az újkeletű álláspont, hogy ezekben az esetekben a károsult hozzátartozók a kárigényt *saját jogukon önállóan* érvényesíthetik, így az elhalt károsult felróható közrehatása nem értékelhető, kárigényüket nem csökkentheti, tehát kármegosztás alkalmazására nincs jogi lehetőség (BDT 2012. 2704.). Ezt az indokolást támogatni látszik *Harmathy Attila* álláspontja is.¹⁰ Ha a Legfelsőbb Bíróságon is megjelenik ez az álláspont, az ellentétes tartalmú ítékezés csak jogegységi határozattal oldható fel.

6 *Harmathy Attila*: i. m. 455.

7 *Ujlaki László*: Méltányosság a polgári jogban. Budapest, 1990. 135.

8 33. Col. 2d. 80 199 P. 1948.

9 § 433. B, subtec. 3.

10 *Harmathy Attila*: i. m. 458

V. A kártérítés módja

1. Pénzbeli kártérítés

Az új Ptk. változtat a kártérítés módjának főszabályán. Az 1959-es Ptk. első helyen az eredeti állapot helyreállítására kötelezte a károkozót. A kár pénzben vagy természetben történő megtérítésére abban az esetben kerülhetett csak sor, ha az eredeti állapot helyreállítása nem volt lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánta. Ezzel szemben az új Ptk. – tekintettel arra, hogy az eredeti állapot helyreállítása, az *in integrum restitutio* a károkozó közreműködése nélkül az esetek többségében nem kikényszeríthető – az eredeti állapot helyreállítását elhagyja a kártérítés módjai közül, és úgy rendelkezik, hogy a károkozó a kárt pénzben köteles megtéríteni, kivéve, ha a körülmények a kár természetben való megtérítését indokolják. A mértékadó bírói gyakorlat is ezt a szabályozást követi. Számos eseti döntésben kifejtett álláspont szerint a kárért felelős személy a pénzbeli kártérítéssel a károsultat olyan helyzetbe köteles hozni, mintha a kár egyáltalában nem következett volna be. Ha például a károsult kára valamelyik végtagjának az elvesztéséből ered, a kárért felelős személy a kártérítési felelőssége körében köteles viselni azt a költséget, amivel a károsultat ért személyi hátrány a legteljesebb mértékben kiküszöbölhető és ezáltal a károkozás előtti – az eredeti állapotához legjobban hasonlítható – helyzet megteremthető. A károsult ezért megalapozottan követelheti a kereskedelmi forgalomban elérhető művétagok közül annak a beszerzését, amelyik az elvesztett végtagot a legteljesebb mértékben alkalmas pótolni (BDT 2012. 2729.).

2. Általános kártérítés

Az új Ptk. a kártérítés módjának megújított főszabályával megfelelő összhangot biztosít a főszabály és az *általános kártérítés* között. A gyakorlatban egyre nagyobb számú általános kártérítés iránti igény nyilvánvalóan csak pénzbeli kárkövetelés lehet, amelyet azonban a kialakult és egységes bírói gyakorlat szigorú keretek közé szorít. A Legfelsőbb Bíróság iránymutatása szerint általános kártérítés megállapítására mindaddig nem kerülhet sor, amíg nyilvánvalóvá nem válik, hogy a kár – pénzbeli – mértéke nem számítható ki (BH 2000. 541.). A bíróság kimondta azt is, hogy elmaradt haszon címén általános kártérítés kizárólag akkor ítélt meg, ha a jövőben teljes bizonyossággal elmaradó vagyoni előny pontos mértékének megállapítására nincs megfelelő adat (BDT 2007. 1555.). Az általános kártérítés alkalmazásával kapcsolatos bírói gyakorlat egységes, ezért – a

törvényhozó álláspontja szerint – az új Ptk.-nak nem is kell azontúl szabályt tartalmaznia, minthogy meghatározza a pénzbeli kártérítésnek ezt a sajátos – az eset összes körülményének a mérlegelésén és bírói belátáson alapuló – módját. A törvényi rendelkezés szűkszavúsága mellett a bíróságoknak figyelemmel kell lennie az általános kártérítés során az 1959-es Ptk. alapján kialakult bírói gyakorlatra. Eszerint: az általános kártérítés megítélhető *egyösszegben* és *járadék* formájában egyaránt. Az egyösszegű általános kártérítés *ítélt dolgot* terem, azaz a megállapított összeget később nem lehet felülvizsgálni, annak felemelésére vagy visszafizetésére nincs törvényes lehetőség. Ezzel szemben a járadék formájában megállapított általános kártérítés mindkét irányban változtatható, tehát felemelhető és mérsékelhető, sőt meg is szüntethető. *Harmathy Attila*¹¹ is azon az állásponton van, hogy a külön szabály megfogalmazása nélkül is egyértelmű, hogy ez a gyakorlat a jogalkalmazás számára továbbra is irányadó.

3. Az életviszonyok változása

Az 1959-es Ptk. nem tartalmazott szabályt arra, hogy a károkozó vagy a károsult viseli-e a károkozás és az ítélelhozatal között az *értékviszonyokban bekövetkező változások* kockázatát. Az új Ptk. a bírói gyakorlattal összhangban ezt a kockázatot a *károkozóra telepíti*, amikor úgy rendelkezik, hogy értékváltozás esetén a bíróság az okozott kár mértékét az ítélelhozatal időpontjában fennállott értékviszonyok szerint határozhatja meg. Ebben az esetben a károkozó késedelmi kamat fizetésére az érték megállapításának időpontjától kezdődően köteles, ahogy ezt a Legfelsőbb Bíróság elvi határozatában kimondta. Eszerint, ha a bíróság a károsult részére az elbírálás idején érvényesülő értékviszonyok alapul vételével állapítja meg a kártérítés összegét, késedelmi kamat a károkozás idejétől nem ítélt meg (EBH 2009. 2041.). Mivel a szabály célja a károsult védelme, ez a védelem nem illeti meg a károsultat, ha kártérítési igénye érvényesítésével felróhatóan késlekedik, hiszen ilyenkor az értékváltozásból fakadó kárt a károsult maga okozza, ezért az új Ptk. kimondja, hogy ebben az esetben az ár-és értékviszonyok változásának kockázatát a *károsult viseli*.

VI.

A veszélyes üzemi felelősség

1. Az üzembentartó

Az 1959-es Ptk. hiányossága, hogy nem határozta meg az üzembentartó fogalmát. Az üzembentartó ka-

11 *Harmathy Attila*: i. m. 461.

tegoriáját – törvényi szabály híján – az elmélet által megtámogatottan a gyakorlat alakította ki. A Legfelsőbb Bíróság ugyan speciális tényálláskörben, de általános érvénnyel mondta ki, hogy a repülőgéppel végzett vegyszeres permetezéssel okozott kárért a megrendelő nem csupán az őt terhelő felügyelet és ellenőrzés elmulasztása miatt felel, hanem vétkességétől függetlenül is, mert a vegyszer kijuttatása tekintetében *üzembentartónak, a veszélyes tevékenység folytatójának minősül*, hiszen az ő érdekében történik a veszélyes tevékenység (BH 2007. 301.; BDT 2007. 1623.). Az üzembentartói minőséget tehát az határozza meg, hogy *kinek az érdekkörében* folyik a veszélyes tevékenység. Az új Ptk. azért tartja szükségesnek az üzembentartó fogalmának törvényi meghatározását, mert az a gyakorlatban sokszor mégsem egyértelmű.

Az üzembentartói minőség alapjául az új Ptk. tehát azt állítja, hogy *kinek az érdekkörében működik az adott veszélyes üzem*. Ezzel a meghatározással az új Ptk. lényegileg módosítja a PK 40. állásfoglalás alkalmazhatóságát a házastársak külön- vagy közös tulajdonában levő gépkocsi üzembentartói minőségének a megítélésével kapcsolatban. Eszerint ugyanis az üzembentartói minőséget nem az dönti el, hogy a veszélyes tevékenységet – adott esetben a gépjármű vezetését – melyik házaspár folytatja rendszeresen, hanem az, hogy a veszélyes tevékenység folytatása kinek az érdekkörében történik. Minthogy pedig a gépjármű üzemben tartása és működtetése mindkét házastárs – tipikusan az egész család – érdekkörében történik, a házastársak közös üzembentartók, függetlenül attól, hogy melyikük a gépjármű tulajdonosa, és attól is, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenységet rendszeresen melyikük folytatja. Ettől a lényeges elvi különbségtől eltekintve a PK állásfoglalásban kifejtettek a jövőben is alkalmazhatók.

Az új Ptk.-nak ez a definíciója egyúttal lehetővé teszi azt is, hogy a veszélyes üzem által okozott kár esetén ne a tényleges használó, hanem az feleljen a veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint, akinek érdekében a veszélyes üzem működött. Gépkocsi használatának egy-egy alkalomra történő ingyenes átengedése ennek alapján nem alapozza meg az üzembentartói felelősséget, míg például egy cég által tartósan bérelt gépkocsi használata igen. *Havasi Péter* szerint is az új Ptk. fogalom meghatározása a tág értelmezés lehetőségével „befogadó” jellegű, amely arra is lehetőséget ad, hogy egy-egy konkrét esetben egyidejűleg több üzembentartó felelősségét állapítsa meg a bíróság.¹² Változatlanul irányadó lesz tehát az a gyakorlatban kiejegcesedett álláspont, hogy üzembentartónak minősül az is, aki az üzem fenntartja és tartósan üzemelteti, illetőleg az, aki a veszélyforrást ellenőrzi, felügyeli, irányítja.

2. Fokozott veszéllyel járó tevékenység

A fokozott veszéllyel járó tevékenység körét az új Ptk. se határozza meg, a törvény változatlansága így továbbra is lehetőséget biztosít a bírói gyakorlat számára a *jogfejlesztésre*. Ebben a körben Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenység fogalmához tartozó kör a technika fejlődésével folyamatosan bővül, ezért a bíróságnak mindig egyedileg kell eldöntenie, hogy az adott ügyben vizsgált tevékenység fokozott veszéllyel jár-e (BH 2002. 306.). A bíróság megállapította azt is, hogy fokozott veszéllyel jár az a tevékenység, amelynek a folytatása során fellépő, viszonylag csekély mértékű rendellenesség is súlyos kárral fenyegető veszélyhelyzetet alakíthat ki. Fokozottan veszélyes a tevékenység akkor is, ha folytatójának csekélyebb mértékű vétkessége súlyos kárveszéllyel fenyegető helyzetet teremt, továbbá, ha egyszerre nagyobb számú személy életét, testi épségét, egészségét vagy vagyonát fenyegető kárveszélyt idéz elő (BDT 2012. 2661.).

Az újabb keletű bírósági határozatokban a veszélyes tevékenység mozzanatainak kiszélesítése érhető tetten. Így a bíróság a rádióhullámokkal irányított modellrepülő veszélyes jellegébe bevonta, azaz a működés „belső okának” minősítette azt a frekvencia-interferencia jelenséget, amely a repülőmodell irányíthatatlanságát eredményezte, és ezzel a gép súlyos balesetet okozott (BDT 2010. 2236.). Egy másik ügyben a bíróság rámutatott arra, hogy a városi tömegközlekedés – a közúti járművel történő utasszállítás – mint fokozott veszéllyel járó tevékenység körét nem lehet kizárólag a jármű üzemben tartására leszűkíteni, hanem e veszélyes üzemi tevékenységnek szükségszerű része az a környezet, amelyben a jármű közlekedik, így az utasok le- és felszállására szolgáló megállóhely is (BDT 2010. 2357.), és azt is kimondta, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenység nemcsak magát a villamos szerelvény üzemeltetésével együttjáró tevékenységet, hanem azokat a forgalmi helyzeteket is magába foglalja, amelyekben a jármű a közlekedésben részt vesz (BDT 2009. 2108.). A bíróság elvi élel mondta ki, hogy a veszélyes üzem fogalma nem szűkíthető le a fokozott veszéllyel járó tevékenység eszközére, a közúton haladó gépjármű esetén ebbe a körbe mind a személygépkocsi, mind az által igénybevett közút, mind pedig az adott időpontban fennálló közlekedési helyzet, szituáció is beletartozik (BDT 2009. 1950.).

A fokozott veszéllyel járó tevékenységek körének bővülését mutatják továbbá a következő bírósági határozatok. Az EBH 2001. 413. döntés szerint fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősül a termékfeldolgozás – így a szőlő cefre tárolása is – ha annak során veszélyes és ártalmas anyagok keletkeznek.

¹² *Havasi Péter*: Az új Ptk. magyarázata VI./VI. szerk.: Wellmann György Budapest, hvgorac, 2013. 468.

Veszélyes üzem a „Mászóbirodalom” falmászó fala és fokozott veszéllyel járó tevékenység maga a mászás, így az annak során bekövetkezett baleset miatti kárfelelősség a két veszélyes üzem egymás irányában fennálló felelősségi szabálya alapján oldható meg. Veszélyes üzem továbbá az elektromos orvosi kés, ha a beteget alkoholos vegyszerrel fertőtlenítik (BH 2005. 251.).

3. Károsulti közrehatás

Havasi Péter az új Ptk.-hoz fűzött magyarázatában azt írja, hogy „A külső elháríthatatlan okok közül a károsult felróható közrehatása felelősségcsökkentő ok.”¹³ Ez az álláspont téves, és félrevezetheti a gyakorlatot. A Ptk. 6:535.§ (1) bekezdése szerint a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül eső elháríthatatlan ok az üzembentartó felelősség alóli *mentesüléséhez* és nem kármegosztáshoz vezet. Ezzel szemben a károsulti közrehatás valóban külső, de elhárítható ok, amely szerint a veszélyes üzem által okozott kárt nem kell megtéríteni annyiban, amennyiben az a károsult felróható magatartásából származott. A kármegosztás tekintetében a bírói gyakorlatot a PK 38. számú állásfoglalás irányította.

Eszerint a kármegosztásnál az üzem veszélyességét is figyelembe kell venni az üzembentartó terhére, amennyiben ez a veszélyes üzem károsodásában közrehatott. Az új Ptk. a szabályt pontosítja, és úgy rendelkezik, hogy a kármegosztásánál a tevékenység fokozottan veszélyes jellegét nemcsak a veszélyes üzem károsodása tekintetében, hanem mindkét irányban – vagyis *a közreható károsult irányában is* – az üzembentartó terhére figyelembe kell venni.

A kárfolyamatban a vétőképtelen személy elhárítható közrehatása vonatkozásában az új Ptk. a PK 39. számú állásfoglalást emeli be a törvény szabályai közé, és egyidejűleg újként kimondja, hogy az üzembentartó a vétőképtelen személy gondozójával szemben – a kármegosztás szabályainak figyelembevételével – *megtérítési igényt* érvényesíthet.

Ha ugyanis a vétőképtelen személy elhárítható magatartásával a károkozásban közrehatott, az üzembentartót a vétőképtelen károsulttal szemben teljes felelősség terheli, hiszen a vétőképtelen magatartása nem lehet felróható. A Ptk. 6:544.§ (2) bekezdése szerint a vétőképtelen helyett az felel, aki jogszabály alapján a vétőképtelen gondozójának minősül. A vétőképtelen magatartása tehát az érte felelős gondozó magatartásába számít be, mintegy „betudódik”. Ebben áll a vele szembeni megtérítési igény érvényesíthetőségének a jogalapja.

VII. Felelősség más személy által okozott kárért

1. Jogi személy tagjának és vezető tisztségviselőjének a felelőssége

A jogi személyekre vonatkozó szabályoknak az új Ptk.-ba történő beillesztése miatt szükségessé vált a jogi személy tagja és a jogi személy vezető tisztségviselője által okozott károk megtérítésének újragondolása. Az új Ptk. elsősorban egységesítette az ide vonatkozó szabályokat. Így kimondja, hogy a károsulttal szemben a munkáltató, illetve a jogi személy felel a munkáltató alkalmazottja, illetve a jogi személy tagja által e jogviszonyukkal összefüggésben harmadik személyeknek okozott károk megtérítéséért. Ez a jogi személyekre is vonatkozó szabály már megjelent a mértékadó bírói gyakorlatban. Így a bíróság kimondta, hogy ha a jogi személy tagja a jogi személy tevékenységi körében eljárva harmadik személynek vagyoni érdeksérelmet okoz, a polgári jogi felelősségi jogkövetkezmények a jogi személlyel szemben alkalmazhatók (BDT 2008. 1802.). Vagyis a bíróság elvi iránymutatást adott arra nézve, hogy a jogi személy tagjának a tagsági viszonyával összefüggő magatartása a jogi személynek „betudódik”, illetve „beszámít”. A jogi személy feladat- és hatáskörében, továbbá tevékenységi körében eljáró természetes személy (tag, alkalmazott, vezető tisztségviselő) magatartása tehát *a jogi személy eljárásának* minősül. Ez konkrét tényállás esetén például azt jelenti, hogy a végrehajtói iroda – mint jogi személy – tagjaként eljáró önálló bírósági végrehajtó magatartásáért a végrehajtói iroda köteles helytállni (BDT 2008. 1746.). Természetesen ez vonatkozik minden más jogi személyre is. Így például a bíróság arra is rámutatott, hogy a bíró ítélezési tevékenysége során elkövetett jogsértés esetén mind a kártérítési igényt, mind a személyiségi jogsértés objektív szankciói iránti keresetet a jogi személyiséggel rendelkező bírósággal szemben kell előterjeszteni (BDT 2008. 1861.).

Az új Ptk. – ezt a jogfejlesztő bírói gyakorlatot is figyelembe véve – az alkalmazott károkozásával kapcsolatos szabályt kiterjeszti a jogi személy tagjának károkozására, alap-megoldásában érvényesítve a szigorú „*elválasztás elvét*”, amely szerint a jogi személy tagjának károkozó magatartása miatt magának a jogi személynek a tagtól elkülönült önálló felelőssége áll fenn. Vonatkozik ez a szabály a jogi személy vezető tisztségviselőjének deliktualis, tehát szerződésen kívüli károkozására is.

2. Az „áttörés”

A „társasági lepel átszúrásának” problematikája¹⁴ a hazai bírói gyakorlatban már 1999-ben jelentkezett. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a jogi személy tevékenységi körében eljáró taggal, tisztségviselővel szemben a polgári jogi kártérítési jogkövetkezmények – harmadik személyek részéről – közvetlenül és kivételesen érvényesíthetők akkor, amikor a tag, tisztségviselő magatartása *bűncselekmény törvényi tényállását* is megvalósítja, és a károkozás a jogi személyiséggel való visszaéléssel történt (BH 1999. 456.). A következő lépésben a bíróság a „piramisjáték” szervezésére irányuló tevékenység esetén a jogi személy elkülönült felelősségének „áttörését” abban az esetben is érvényesítette, amely esetben a jogi személy tisztségviselőjének, tagjának a magatartása már nem minősült bűncselekménynek, de kifejezetten *joggal való visszaéléssnek* volt tekinthető (BDT 2002. 83.). A bíróság ítélete áttörte tehát a *szigorú elválasztás elvét*, vagyis a jogi személy lényegéhez tartozó *elkülönült felelősséget* nem érvényesítette, és a joggal való visszaélést megvalósító esetekben a jogi személy tagjának, illetve tisztségviselőjének – a jogi személlyel *egyetemeleges* – *közvetlen felelősségét* állapította meg.

Az új Ptk. a bírói gyakorlatnak ezt a tendenciáját is figyelembe véve az „áttörés” szélesebb körű útját választotta annak kimondásával, hogy az alkalmazott és a tag egyetemelegesen felel a munkáltatóval illetve a jogi személlyel, ha a kárt *szándékosan* okozta. Az új Ptk. tehát elhagyja a közvetlen felelősség megállapításának feltételül a jogi személyiséggel való visszaélés kritériumát, elsősorban azért, mert az alkalmazott, a tag szándékos károkozása szinte kivétel nélkül a joggal való visszaélés eszközével történik. Mindenesetre ennek a kondíciónak az elhagyásával a *közvetlen felelősségi szabályt* tovább szigorítja. Ugyanennek a szigorodási tendenciának megfelelően mondja ki a törvény a vezető tisztségviselő harmadik személynek történő károkozásáért való *közvetlen felelősségét* – mégpedig a károkozás szándékosságától függetlenül – , amely esetben a vezető tisztségviselő felelőssége a jogi személlyel egyetemeleges, tehát a károsult a vezető tisztségviselővel és a jogi személlyel szemben egyaránt jogosult igényt érvényesíteni. A szigorúbb szabályt a jogi személy vezető tisztségviselőjével szembeni *szigorúbb elvárhatósági követelmények* indokolják.

3. Felelősség más szerződés kötelezettjének károkozásáért

Abban a tényálláskörben, amelyben a megrendelő vállalkozója, alvállalkozója, fuvarozója stb. okoz har-

madik személyeknek kárt, a Ptk.-nak a megbízotti felelősségre vonatkozó szabálya nem alkalmazható, mert a károkozó nem megbízotti minőségben, hanem más szerződési viszony alanyaként, kötelezettjeként okozza a szerződés teljesítése során a harmadik személynek a kárt. Ilyen esetekben a károsult – törvényi rendelkezés hiányában – nem tudja a kártérítési igényét az általa ismert személlyel, a szerződés jogosultjával szemben érvényesíteni, mert ő nem megbízó, ezért a Ptk. 6:542.§ alkalmazhatósága nem jöhet szóba. Az új Ptk. a gyakorlatban egyre többször előforduló tényállásokra tekintettel rendelkezik a 6:543.§-ban arról, hogy ha valamely szerződés teljesítése során a szerződés kötelezettje harmadik személynek kárt okoz, a *szerződés jogosultja* tartozik e károkozásért felelősséggel mindaddig, amíg a károsult számára ismeretlen károkozó személyét meg nem nevezi.

VIII.

Felelősség vétőképtelen személy károkozásáért

1. Vétőképtelenség

Az új Ptk. a bírói gyakorlatban tapasztalható terminológiai zavar elkerülése érdekében mindenekelőtt meghatározza a *vétőképtelenség* fogalmát. A vétőképtelenség terminológiája az ítélkezési gyakorlatban és az azt támogató jogtudományban jelent meg, ezt a fogalmat az 1959-es Ptk. nem használja. E Ptk. legutóbbi magyarázatát tartalmazó *Osztovits*-féle kommentárban *Fuglinszky Ádám* helytállóan bírálja azt a jogalkalmazási gyakorlatot, amely általában 12 éves életkorban vonja meg a vétőképeség és a vétőképtelenség határát.¹⁵ A vétőképeség teljesen független a cselekvőképességtől, és az életkortól is csak konkrét tényállásokban tehető függővé. Márpedig a két jogi fogalom – főként az alsóbíróságok gyakorlatában – gyakran ösztomosódik. A bíróság mértékadó, iránymutató döntése szerint minden esetben a bíróságnak kell a tényállást körültekintő tisztázásával megállapítania, hogy a károkozó a károkozás idejében *a konkrét cselekményével vagy mulasztásával* kapcsolatban rendelkezett-e belátási képességgel, képes volt-e felfogni magatartásának várható káros következményeit (BDT 2003. 834.).

Az új Ptk. ezért kimondja a 6:544.§ (1) bekezdésében, hogy akinek belátási képessége oly mértékben korlátozott, hogy a károkozással kapcsolatos magatartása következményeit nem képes felmérni, az nem felel az általa okozott kárért. Eszerint vétőképtelen az a károkozó, aki a konkrét cselekvőségét tekintve nem

¹⁴ *Nochta Tibor*: A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban. Budapest-Pécs, Dialóg-Campus Kiadó, 2005. 102–103.

¹⁵ *Fuglinszky Ádám*: A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata. szerk.: *Osztovits András*, Budapest, Opten informatikai Kft. 2011. II. kötet 1336.

rendelkezik olyan belátási képességgel, amelynek alapján tudatosan képes felmérni magatartásának károsító jogkövetkezményeit. A vétőképtelenség terminus-technikusának a törvényi meghatározásával az új Ptk. a konkrét, egyedi tényállás alanyi oldalának körültekintő vizsgálatára szorítja rá a gyakorlatot.

2. A gondozó

Gondozó az, akit jogszabály a vétőképtelen gondozójának minősít. Vagyis gondozó a vétőképtelen gyermek esetében a szülői felügyeletet gyakorló szülő, egyébként pedig a törvényes képviselő. A 6:544.§ (2) bekezdése szerint gondozó az is, aki a vétőképtelen személy felügyeltét a károkozaskor ellátta. A szabályozásból az következik, hogy a vétőképtelennek a károkozaskor egyszerre lehet több gondozója, akik a vétőképtelen károkozásáért – a gondozói felelősség szabálya szerint – *egyetemlegesen* felelnek.

3. Felelősség a vétőképes kiskorú károkozásáért

A vétőképes kiskorú és a felügyeleti kötelezettségét felróhatóan megszegő gondozó egyetemleges felelősége körében (6:547.§) az újabb bírói gyakorlat a gondozó nevelési-felügyeleti- gondozói kötelezettsége vonatkozásában az elvárhatóságot jelentősen szigorította. Így a bíróság megállapította, hogy a belátási képességgel rendelkező kiskorú felügyeletre köteles szülője nevelési és gondozói kötelezettségét *felróhatóan megszegi*, ha a kiskorú helyes irányú *erkölcsi fejlődéséről* nem gondoskodik. A szülőnek nevelési kötelezettsége körében a kiskorú gyermeknek át kell adnia az *általános erkölcsi normákat*, a kiskorú jellemét, értékrendjét és szokásait a társadalom által elfogadott erkölcsi kívánalmakkal összhangban kell alakítania (BDT 2010. 2364.). A Ptk. kellően általános és absztrakt, rugalmas szabálya lehetőséget biztosít az ítélezési gyakorlat számára, hogy ezen a területen az *erkölcsi normákat* mind szélesebb körben érvényesítse.

IX.

Felelősség közhatalom gyakorlásával okozott kárért

1. A közhatalom

Az új Ptk. a közhatalommal okozott kárért való felelősség szabályait a bírósági gyakorlatban kialakult

elvekkel összhangban módosítja. Így beemeli a Kódexbe a Legfelsőbb Bíróság PK 42. számú állásfoglalását, amely szerint államigazgatási – közigazgatási – jogkörben okozott kárnak csak a *közhatalom gyakorlása* során – tevékenységgel, vagy mulasztással – történt károkozásokat lehet tekinteni. Konkrét ügyben a bíróság rámutatott: azt a kérdést, hogy közhatalmi tevékenységgel történt-e a károkozás, nem az eljáró szerv minőségbe, hanem minden esetben maga a *konkrét tevékenység* dönti el (BH 2002. 12.; BDT 2011. 2585.). Megszűnteti továbbá az új Ptk. az azzal kapcsolatos bizonytalanságot, hogy a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata előfeltétele-e a kártérítési igény előterjesztésének. Ha az okozott kár reparálására elvi lehetőség van az eljárásjogilag ugyan rendkívüli perorvoslatnak minősülő közigazgatás határozat bírósági felülvizsgálata útján, akkor teljesen logikus és racionális a kártérítési per előfeltételként e jogorvoslat igénybevételének a megkövetelése. Az új Ptk. rendelkezése folytán ezért a korábbi bírói gyakorlat (BH 2005. 174.) meghaladottá vált.

2. Kirívóan súlyos jogértelmezési, jogalkalmazási hiba

Az új Ptk. nem vette ugyan fel szabályai közé a jogértelmezési, jogalkalmazási hibával kapcsolatban a bírói gyakorlat által kialakított „*kirívóan súlyos hiányosság, hiba*” terminológiáját, annak azonban továbbra is megfelelően irányítania kell a közigazgatási szervek munkáját.¹⁶ Ez a gyakorlat egyértelművé teszi, hogy mérlegelési jogkör gyakorlásával vagy hibás jogértelmezéssel okozott kár megtérítésének csak kivételesen, *kirívóan okszerűtlen*, illetve *kirívóan súlyos* esetekben lehet helye.

A szabályt a bírói gyakorlat elvi és iránymutató határozatok útján alakította ki. A bíróság egyfelől kimondta, hogy a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősséget nem alapozza meg önmagában az a körülmény, hogy a közigazgatási perben a bíróság jogszabálysértőnek ítélte meg a közigazgatási szerv határozatát (BDT 2007. 1709.). Vagyis a kárfelelősség megállapításához nem elegendő a közigazgatási szerv pusztá jogszabálysértése. A jogalkalmazó szerv felelőségét csak a *kirívóan súlyos* jogalkalmazási és jogértelmezési tévedés alapozza meg. A jogalkalmazó szerv felelőség alóli mentesülését eredményezi tehát, ha az ügyben megállapított tényállásra az alkalmazandó jogszabály többféle értelmezésre ad lehetőséget (BDT 2008. 1817.). Más aspektusból: a jogalkalmazó hatóságok munkájának jellegével általában együtt járó jogszabály-alkalmazási és értelmezési tévedések a felróhatóság körén kívül esnek, és csak a *kirívóan súlyos*

16 Lábady Tamás: A közhatalmi jogkörben okozott kárfelelősség dogmatikai alapjai, különös tekintettel az új magyar Polgári Törvénykönyv rendelkezéseire. Budapest, Ügyészek Lapja, Tizenhetedik Évfolyam, 2010. 35–40.

tévedések alapozzák meg a jogalkalmazó szerv felelősségét (BDT 2004. 1042.). A közigazgatási szerv kártérítési felelősségét viszont a kirívóan súlyos jogértelmezési tévedésen alapuló jogalkalmazási gyakorlatról adott tájékoztatás már megalapozza (BH 2009. 325.). A bíróság számos esetben erőteljesen hangsúlyozza, hogy nem lehet szó a felróhatóság körén kívül eső téves jogalkalmazásról, ha a jogszabály rendelkezése teljesen és nyilvánvalóan egyértelmű, a ténymegállapítás és a döntés pedig nem mérlegelés eredménye (BH 2001. 423.). A Legfelsőbb Bíróság elvi határozattal mondta ki azt, hogy a kárfelelősség szempontjából kirívóan súlyos jogsértésnek minősül, ha a közigazgatási hatóság a bíróság hatályon kívül helyező ítéletében megfogalmazott egyértelmű utasításának a mellőzésével hozza meg határozatát (EBH 2002. 749.). Ha a jogalkalmazó szerv a jogszabály egyértelmű, több értelmezési lehetőséget nem engedő rendelkezését hagyja figyelmen kívül, menthető jogalkalmazási tévedésről nem lehet szó (BDT 2008. 1817.). Az új Ptk. lehetővé teszi ebben a körben a bírói gyakorlat további jogfejlesztését.

Az új Ptk. fentiekben kiemelt legfontosabb változtatásai bizonyára *jelentősen módosítják* majd a jövő bírói gyakorlatát. Az új rendelkezések mindenekelőtt *legimitálják* a jogalkalmazást ott, ahol a kialakult stabil bírói gyakorlat, az „*élő jog*” a jogalkotás elébe ment, felismerve *József Attila* költői igazságát, hogy ti. „*a törvény szövedéke mindig fölfeslik valahol*”, de ahol az életviszonyok rendezése már túllépi a *bírói jogfejlesztés* terrénumát és már törvényi szabályozást igényel.

Másrészt az új szabályok *alakítólag* fognak hatni a jogviszonyok változásaira azokon a területeken, amelyek a joggyakorlat nem tudott egynemű és kielégítő megoldásokat nyújtani az 1959-es Ptk. szabályai alapján.

Az új rendelkezések alkalmazása körében a bíróságokra tehát nehéz, de roppant *nemes feladatok* várnak, amelyek alkalmazása során joggal számítanak az elmélet, *a jogtudomány megtámogatására*.